

Ak sme išli metrom, Boris vždy vystúpil na zastávke Cambronne, hoci Commerce bola bližšie. Páčilo sa mu spojenie s generálom Cambronom,⁶ ktorého pri Waterloo vyzvali, aby sa vzdal a on odpovedal jednoducho: „Merde!“

Jediné, čo Borisovi po revolúcii zostalo, boli jeho vyznamenania a niekoľko fotografií jeho pluku. Nechal si ich, aj keď všetko ostatné dal do záložne. Takmer každý deň si ich rozložil na posteli a rozprával o nich:

„Voilà, mon ami! Tu ma vidíš na čele môjho družstva. Skveli statní chlapíci, však? Nie ako tieto malé francúzske potkany. Ako dvadsaťročný som bol kapitánom – nie zlé, čo? Áno, kapitánom druhej sibírskej streleckej divízie. A môj otec bol plukovník.

Ah, mais, mon ami, raz si hore a raz dole! Kapitán v ruskej armáde a potom bum! Revolúcia – a prišiel som o každý groš. V roku 1916 som týždeň býval v hoteli Edouard Sept, v roku 1920 som sa tam chcel zamestnať ako nočný strážnik. Už som bol nočný strážnik, pivničný majster, čistič podlahy, umývač riadov, vrátnik aj obsluha toaliet. Dával som prepitné čašníkom a aj som dostával prepitné od čašníkov.

Ach, viem, aké to je, žiť si ako džentlmen, mon ami. Nehovorím to, aby som sa chvastal, ale nedávno som sa snažil spočítať, koľko mileniak som už mal a napočítal som ich viac ako dvesto. Áno, najmenej dvesto... Ach, nuž, ça revienda.** Víťazstvo pripadne tomu, kto bojuje najdlhšie. Odvahu!“ A tak ďalej, a tak ďalej.

Boris mal zvláštnu, premenlivú povahu. Vždy si želal vrátiť sa do armády, ale už bol čašníkom dosť dlho na to, aby na svet nazeral ako čašník. Aj keď nikdy neušetril viac ako niekoľko tisíc frankov, bol si istý, že si aj tak otvorí svoju vlastnú reštauráciu a zbohatne. Neskôr som zistil, že takto hovoria a premýšľajú všetci čašníci. Zmieruje ich to s tým, že

** to sa vráti

sú čašníci. Boris zaujímavo rozprával o živote v hoteloch.

„Čašníctvo je lotéria,“ zvykol hovoriť, „môžeš zomrieť chudobný, ale aj za rok zarobiť majetok. Nedostávaš mzdu, si závislý od prepitného – desať percent z účtu a provízia od vinárstiev za počet zátok z fliaš šampanského. Niekedy je prepitné ohromné. Napríklad barman u Maxima zarobí za deň päťsto frankov. Počas sezóny aj viac ako päťsto. Ja sám som zarábala dvesto frankov denne. Bolo to cez sezónu v hoteli Biarritz. Celý personál od manažéra až po umývačov riadu pracoval dvadsaťjeden hodín denne. Dvadsaťjeden hodín práce a dve a pol hodiny v posteli, celý mesiac. Stálo to však za tých dvesto frankov denne.

Nikdy nevieš, kedy sa na teba usmeje šťastena. Raz si ma v hoteli Royal zavolať pred večerou americký hosť a objednal si dvadsaťštyri koktailov s brandy. Priniesol som ich všetky naraz na podnose v dvadsiatich štyroch pohároch. ‚Teraz, garçon,‘ povedal zákazník (bol opitý), ‚ja vypijem dvanásť a ty tiež dvanásť. Ak potom dokážeš prejsť ku dverám, dám ti sto frankov.‘ Prešiel som ku dverám a dal mi sto frankov. A toto robil šesť večerov po sebe; dvanásť koktailov s brandy, potom sto frankov. O niekoľko mesiacov som sa dozvedel, že americká vláda žiadala jeho vydanie – za spreneveru. Na tých Američanoch niečo je, nemyslíš?“

Mal som Borisa rád a strávili sme spolu zaujímavé chvíle. Hrávali sme šach a rozprávali sa o vojne a o hoteloch. Boris často hovorieval, že by som sa mal stať čašníkom. „Ten život by ti vyhovoval,“ tvrdil. „Keď máš prácu za sto frankov denne a peknú milenku, nie je to zlé. Hovoriš, že chceš písať. Písanie je blbosť. Existuje len jeden spôsob, ako si zarobiť písaním – zobrať si dcéru vydavateľa. Bol by z teba dobrý čašník, ak by si si oholil fúzy. Si vysoký a hovoriš po anglicky – to je to

* čašník

hlavné, čo čašník potrebuje. Počkaj, kým budem vedieť ohnúť túto prekliatu nohu, mon ami. A potom, ak budeš niekedy bez práce, príď za mnou.“

Teraz, keď som bol bez peňazí a hladný, spomenul som si na Borisov sľub a okamžite som sa rozhodol vyhľadať ho. Nemyslel som si, že sa stanem čašníkom tak ľahko, ako mi to sľuboval, ale, samozrejme, viem umývať riad a isto by mi našiel prácu v kuchyni. Hovoril mi, že v lete je po umývačoch riadu veľký dopyt. Bola to veľká úlava spomenúť si, že predsa len mám vplyvného priateľa, na ktorého sa môžem obrátiť.

V

Krátko predtým mi Boris dal svoju adresu na Rue du Marché des Blancs Manteaux. V liste napísal len, že „to nie je až také zlé“, a tak som usudzoval, že je naspäť v hoteli Scribe a berie svojich sto frankov denne. Bol som plný nádeje a hovoril som si, aký som blázon, že som za Borisom nezašiel skôr. Videl som sa v útulnej reštaurácii s veselými kuchármi vyspevujúcimi lúbostné piesne pri rozbíjaní vajec o panvicu, kde by som mal päť poriadnych jedál denne. Dokonca som v očakávaní platu preflákal dva a pol franku na škatuľku Gaulois Bleu.

Ráno som sa vydal do Rue du Marché des Blancs Manteaux. Zdesene som zistil, že je to hnusná postranná ulica, rovnako biedna ako moja. Borisov hotel bol najšpinavší na celej ulici. Z jeho tmavého vchodu sa šíril odporný, trpký zápach, zmes pomyjí a instantnej polievky Bouillon Zip, balíček stál dvadsaťpäť centimov. Prepadla ma pochybnosť. Ľudia, ktorí jedia Bouillon Zip, hladujú alebo od toho nemajú ďaleko. Je vôbec možné, aby Boris zarábal sto frankov denne? Nevľúdny patron

sediaci vo svojej kancelárii mi povedal: Áno, Rus je doma – v podkroví. Vyšiel som šesť poschodí po úzkych, točitých schodoch. Čím som bol vyššie, tým viac som cítil Bouillon Zip. Boris na moje zaklopanie neodpovedal, a tak som otvoril dvere a vošiel dnu.

Podkrovná izba bola veľká asi trikrát tri metre, svetlo tam prenikalo len cez strešné okno. Jedinými kusmi nábytku boli úzka železná posteľ, stolička a umývadlo na rozkývanom stojane. Po stene nad posteľou pochodoval dlhý esovitý zástup ploštíc. Boris spal v posteli, nahý a s veľkým bruchom nadúvajúcim sa pod špinavou prikrývkou. Hruď mal posiatu štípancami od hmyzu. Keď som vošiel, prebudil sa, pretrel si oči a hlboko zastonal.

„Ježišikriste!“ zvolal. „Ach, Ježiši, môj chrbát. Doparoma, myslím, že mám dolámanú chrbticu!“

„Čo sa stalo?“

„Som dolámaný, to je všetko. Celú noc som spal na zemi. Ach, Panebože! Keby si vedel, ako ma bolí chrbát!“

„Boris, si chorý?“

„Nie som chorý, len hladujem – áno, ak to bude takto pokračovať, umriem od hladu. Okrem toho, že spávam na zemi, už týždne žijem z dvoch frankov na deň. Je to desivé. Prišiel si v nevhodnej chvíli, mon ami.“

Nemalo zmysel pýtať sa, či Boris stále pracuje v hoteli Scribe. Zbehol som dole schodmi a kúpil bochník chleba. Boris sa vrhol na chlieb a hneď z neho polovicu zjedol. Potom sa cítil lepšie, posadil sa na posteľ a povedal mi, čo s ním je. Po odchode z nemocnice si nenašiel prácu, pretože stále kríval, a tak minul všetky peniaze, všetko dal do záložne a nakoniec niekoľko dní hladoval. Týždeň spával na nábreží pod Slavkovským mostom medzi prázdnyimi sudmi na víno. Posledné dva týždne býva v tejto izbe s jedným židom, mechanikom. Ukázalo sa (dost zložito to vysvetľoval), že ten žid

dlhoval Borisovi tristo frankov a spláca ich tak, že mu dovolil spať na zemi a dáva mu dva franky denne na jedlo. Za dva franky si kúpíte šálku kávy a tri rožky. Žid odchádza do práce o siedmej ráno a Boris sa potom premiestni zo svojho miesta na spanie (pod strešným oknom, ktoré zateká) do posteľe. Ani tam mu ploščice nedovolia veľmi sa vyspať, ale aspoň jeho chrbát si odpočinie po ležaní na podlahe.

Bolo pre mňa veľkým sklamaním, že za Borisom som si prišiel pre pomoc a našiel som ho v ešte horšej situácii, ako je moja. Vysvetlil som mu, že mi zostalo už len asi šesťdesiat frankov a okamžite si musím nájsť prácu. Vtedy už Boris zjedol celý chlieb a bol veselý a zhovorčivý. Bezstarostne povedal:

„Panebože, čoho sa bojíš? Šesťdesiat frankov – veď to je celý majetok! Podaj mi, prosím, tú topánku, *mon ami*. Rozpučím jednu z tých ploščíc, keď sa sem priblíži.“

„Myslíš si, že mám šancu nájsť si prácu?“

„Šancu? Veď to je istota. V skutočnosti už niečo mám. O pár dní sa otvára nová ruská reštaurácia na Rue du Commerce. Je to *un chose entendue*,* že tam budem *maître d'hotel*. Ľahko ti zoženiem prácu v kuchyni. Päťsto frankov mesačne a dobré jedlo – a ak budeš mať šťastie, aj prepitné.“

„A čo dovedy? Už čoskoro musím zaplatiť nájomné.“

„Ach, niečo nájdeme. Mám zopár es v rukáve. Paríž je plný ľudí, čo mi niečo dlhujú. Jeden z nich má čoskoro termín splátky. Potom si spomeň na všetky moje bývalé milenky! Vieš, žena nikdy nezabúda – stačí ich požiadať a pomôžu mi. Okrem toho mi žid povedal, že ukradne zopár elektromagnetov z dielne, kde pracuje, a zaplatí nám päť frankov denne za to, že ich vyčistíme pred tým, ako ich predá. Už len to nás uživí. Nikdy sa nestrachuj, *mon ami*. Nič sa nezháňa ľahšie ako peniaze.“

* **hotová vec**

„Dobre, tak teraz poďme von a hľadáme prácu.“

„O chvíľu, mon ami. Nebudeme hladovať, neboj sa. Je to len vec vojnového šťastia – už som veľakrát bol vo väčšej mizérii. Len treba vydržať. Spomeň si na Fochovu⁷ zásadu: „Attaquez! Attaquez! Attaquez!““*

Už bolo poludnie, keď sa Boris rozhodol vstať z postele. Všetko oblečenie, čo mu zostalo, tvorili jeden oblek s košou, golierom a kravatou, takmer vydratý pár topánok a jedny deravé ponožky. Mal tiež zimmník, ktorý chcel dať v krajnom prípade do záložne. Vlastnil aj kufor, úbohú lepenkovú haraburdu za dvadsať frankov, ktorá však mala veľký význam, lebo patron hotela veril, že je plná šiat – bez kufru by pravdepodobne otočil Borisa už vo dverách. V skutočnosti sa v ňom nachádzali medaily a fotografie, rôzne rárohy a veľké zväzky milostných listov. Napriek tomuto všetkému sa Borisovi darilo vyzerať celkom elegantne. Holil sa bez mydla a dva mesiace starou žiletkou, kravatu si uväzoval tak, aby na nej nebolo vidieť diery, a podrážku topánok starostlivo vystielal novinami. Nakoniec, keď sa obliekol, vytiahol fľaštičku atramentu a namaloval si kožu na členkoch tam, kde presvitala cez ponožky. Keď bol vychystaný, nikdy by ste si nepomysleli, že nedávno spával pod mostmi cez Seinú.

Vybrali sme sa do malej kaviarne v postrannej ulici z Rue de Rivoli, známeho miesta stretnutí hotelových manažérov a zamestnancov. Vzadu bola tmavá miestnosť pripomínajúca jaskyňu, kde sedeli hoteloví pracovníci všetkého druhu – elegantní mladí čašníci, iní nie takí elegantní a zjavne hladní, tuční ružolíci kuchári, zamastení umývači riadov, uťahané upratovačky. Každý mal na stole nedotknutú šálku čiernej kávy. Toto miesto bolo v podstate úradom práce a peniaze za nápoje boli províziou pre majiteľa. Niekedy vošiel dnu telnatý,

* Útočte! Útočte! Útočte!

dôležito pôsobiaci muž, zjavne majiteľ reštaurácie, ktorý sa prihovorel barmanovi a ten hneď zavola niekoho zo zadnej časti kaviarne. Nikdy však nezavola Borisa alebo mňa, a tak sme po dvoch hodinách odišli, keďže miestna etiketa kázala, že pri jednom nápoji ste mohli sedieť najviac dve hodiny. Neskôr, keď už bolo neskoro, sme zistili, že finta spočívala v podplatení barmana. Ak ste si mohli dovoliť dať mu dvadsať frankov, zvyčajne vám prácu zohnal.

Zamierili sme do hotela Scribe a hodinu čakali na chodníku v nádeji, že manažér vyjde von, ale nikdy neprišiel. Potom sme odtiahli na Rue du Commerce, len aby sme zistili, že nová reštaurácia, ktorú práve maľovali, je zavretá a majiteľ je preč. Už bola noc. Prešli sme štrnásť kilometrov a boli sme takí unavení, že sme museli dať jeden a pol franku na cestu domov metrom. Chôdza bola pre krívajúceho Borisa utrpením a jeho optimizmus sa počas dňa postupne vytrácal. Keď vystúpil z metra na Place d'Italie, bol zúfalý. Začal rozprávať, že nemá zmysel hľadať si prácu – nezostáva nič iné, len sa dať na zločin.

„Radšej krahnúť ako hladovať, mon ami. Často som to mal v úmysle. Tlstý bohatý Američan – nejaký tmavý kút na Montparnasse – dlažbová kocka v pančuche a bum! Potom mu prehľadáš vrecká a zdrhneš. To by sa dalo, nemyslíš? Necúvol by som – nezabúdaj, bol som vojak.“

Nakoniec od tohto plánu ustúpil, pretože obaja sme cudzinci a sme ľahko rozoznateľní.

Keď sme sa vrátili do mojej izby, minuli sme ďalšieho pol druhu franku na chlieb a čokoládu. Boris zhltol svoj diel a akoby zázrakom ožil. Zdalo sa, že jedlo pôsobí na jeho organizmus rovnako rýchlo ako koktail. Vytiahol ceruzku a začal písať zoznam ľudí, ktorí by nás mohli zamestnať. Tvrdil, že sú ich desiatky.

„Zajtra niečo nájdeme, mon ami, cítim to v kostiach. Šťas-

tena je vrtkavá. Okrem toho, obaja sme bystrí – bystrý človek nemôže hladovať.

Vieš, čo všetko môže robiť inteligentný človek? S rozumom zarobíš na čomkoľvek. Kedysi som mal priateľa, Poliaka, skutočného génia. A vieš, čo ten robil? Kúpil zlatý prsteň a dal ho do záložne za pätnásť frankov. Potom – veď vieš, ako úradníci ledabolo vypisujú potvrdenia – tam, kde oceňovateľ napísal „en or“, * pridal „et diamants“ a prepísal „pätnásť frankov“ na „pätnásttisíc“. Dôvtipné, však? Potom si mohol požičať pätnásttisíc frankov a použiť to potvrdenie ako záruku. Tomu hovorím mať rozum...“

Zvyšok večera bol Boris plný nádeje. Rozprával o tom, ako si budeme užívať, keď budeme spolu robiť čašníkov v Nice alebo Biarritz, mať luxusné ubytovanie a dosť peňazí na milienky. Bol príliš unavený, aby prešiel tri kilometre do svojho hotela, a tak prespal u mňa na podlahe. Kabát si obrútil okolo topánok a urobil si z neho podušku.

VI

Prácu sa nám nepodarilo nájsť ani na ďalší deň a trvalo tri týždne, kým sa na nás usmialo šťastie. Mojich dvesto frankov ma uchránilo pred problémami s nájomným, ale všetko ostatné sa vyvíjalo najhoršie, ako mohlo. Deň čo deň som s Borisom chodil hore-dole po Paríži, rýchlosťou tri kilometre za hodinu sme sa znudení a hladní prebýjali davom a nič sme nenašli. Spomínam si, že v jeden deň sme jedenásťkrát prešli cez Seinu. Celé hodiny sme postávali pred vchodmi pre

* zo zlata